

חשבון נפש¹ / עופר גרינברג

בירורים מהותיים בעקבות התפשטותה של שיטת 12 הצעדים בציבור הרחב על אף היותה נוגדת את יסודות האמונה

מבוא

כיצד יתכן ששיטת 12 הצעדים – שיטה מובהקת של כפירה – מצליחה לחדור כה עמוק אל תוכנו, ולהחדיר רוח זרה לתוך בתי המדרש ומוסדות הטיפול בהיקף כה נרחב? כיצד יתכן שמאות (אולי אלפים?) ראשי ישיבות ורמיי"ם מוכנים ללמוד אמונה מחילוני שאינו מתבייש להצהיר ברבים על כך שהוא אינו שומר תורה ומצוות ועל כך שהוא כופר בחלק גדול מיסודות האמונה היהודית, ובכל זאת למדים ממנו נושאים רבים ורגישים ביותר באמונה? אדם חילוני מחדש להם חידושים רוחניים, והם עמלים להבין את דבריו (כך העיד אחד המפיצים הגדולים של קורסים אלה ברחבי הארץ)... אין פלא שאחרי עיוות כה גדול מתחילים רבנים לאמץ רעיונות של כפירה ולגלות פנים בתורה שלא כהלכה. כיצד הגענו למצב בו חידושי הטכנולוגיה, המלאים בתכנים אסורים, מצליחים לחדור כל כך עמוק לתוכנו, ולהביא לידי נפילות כה רבות וקשות?

נפילה גדולה היא, בדרך כלל, תוצאה של רצף טעויות קודמות, שמחמת דקותן – לא קיבלו תשומת לב ראויה. לפיכך, הנפילה הגדולה צריכה לעורר אותנו לזהות בעיות אלה ולעקור אותם מן השורש. כך נזכה לא רק לצאת מהנפילה הגדולה, אלא גם להיטהר ממה שהביא לידי נפילה זו.

בפרקים להלן נציג מספר בעיות רקע שהביאו לידי משבר 12 הצעדים. בעיות אלה עלו תוך כדי שיחות עם תלמידי חכמים, שיחות אישיות עם מטופלים שנפלו בתאוות העולם הזה ועם רבנים שהשתתפו בקורסים כמו אלה שנזכרו לעיל. הפרקים משלימים זה את זה ומוסיפים ביאור זה על זה.

עופר גרינברג,
ofertg@gmail.com

1 בפרקים להלן נתייחס כדבר פשוט לכך ששיטת 12 הצעדים הינה כפירה גמורה ביסודות האמונה, מבלי לבאר זאת בהרחבה, מפני שארגון "טהרת החינוך והטיפול" כבר פרסם חוברת מבוססת, מעמיקה ומפורטת בעניין זה, ואין צורך לכפול את הדברים. ניתן לפנות אליהם לקבלת חוברת זו: yisraelsaba12@gmail.com

פרק א: עיסוק נרחב בפנימיות התורה בצורה לא נכונה המביאה לידי טעויות בהבנת היהדות

עיסוק בפנימיות התורה בדרך לא נכונה

בשיחה עם הרב טאו שליט"א על כפירת 12 הצעדים, אמר הרב שהבנה שגויה בסתרי תורה עלולה להביא לטעויות גדולות באמונה.

הרב הסביר שהנצרות (שהיא המקור לשיטת 12 הצעדים) לקחה רעיונות נכונים מתוך תורת ישראל, אלא שהיא הורידה אותן לארץ לשימוש רעיוני ומעשי באופן שגוי. כך ממש קורה למי שעוסק בתורת הנסתר באופן שגוי: הוא מאמץ רעיונות אציליים בצורה מעוותת. לכן, רב שאינו מבין כראוי סתרי תורה, עלול לקרוא חומרים נוצריים ולחשוב בטעות כאילו הם תואמים את דרכה של תורה.

זאת ועוד, הרב טאו הוסיף להסביר שבספר ה"לשם" מבוארים עניינים נסתרים המיוחדים לדור העקב (איננו נכנסים כאן לפרטי הדברים), ומי שאין לו הבנה מדויקת בסתרי תורה עלול לחשוב כאילו הרעיונות הנוצריים (כמו אלה הנזכרים בשיטת 12 הצעדים) תואמים את מגמתה של פנימיות התורה לתקופה מיוחדת זו, ומבין הכל נולד שיבוש גדול באמונה. על פי דברי הרב, ננסה להתבונן היכן ניתן למצוא כיום מקומות שיש בהם עיסוק לא נכון בסתרי תורה.

עיסוק בספרי חסידות ובכתבי הרב קוק בדרך לא נכונה

בשנים האחרונות הולכת ומתעוררת מגמה של עבודת ה' ברוח חסידית (ישיבות ברוח חסידית, ימי עיון, כנסים, עלוני שבת וכד'). ניתן לראות מגמה שרבים אוהבים ללכת לטישי"ם חסידיים, להתלבש כמותם (פאות, גארטע"ל וכד'), לשיר ניגונים חסידיים ועוד.

זהו הזמן לשנן מחדש היטב את דבריו של הגר"א ובית מדרשו, אשר מהם יצא הקצף על כך **שהזרם הנפשי הגובר בקרב החסידות אינו מבוסס כראוי על גדרי ההלכה, וממילא אין שמירה על כך שלא תצא ממנו תקלה גדולה ומכשול גדול בישראל** (ראה מאמרי הראייה עמ' 6-7).

הגר"א ותלמידיו מחו בתוקף רב על כך שרגשי הדבקות בתנועה החסידית יצאו מהגבולות הנכונים של התורה, ושמו את העיקר לטפל ואת הטפל לעיקר, עד כדי כך שהדבקות קיבלה מעמד של תנאי במצווה לעיכובא, תוך העדפת הדבקות על פני הקפדה על פרטי הלכות המעכבים את קיום המצווה (ראה למשל "העמק דבר" סוף פרשת שלח; שו"ת משיב דבר ח"א מד' ועוד).

בנוסף, קיימים מנהגים שונים בחסידויות שונות, הנוגדים את דרכה של ההלכה. למשל, תפילה קבועה לכתחילה לאחר סוף זמן קריאת שמע, תפילת "שחרית-מנחה" בתשעה באב אחר חצות היום, עריכת סיומי מסכת יזומים בתשעת הימים כדי להרבות בשמחה על ידי אכילת בשר ושתית יין (מו"ר הרב דרוקמן שליט"א אמר לי שזהו מנהג טעות שאין ללכת אחריו), מנהגי שמחה בתשעה באב אחר חצות ועוד.

טענה נוספת שהועלתה כנגד העיסוק בספרי חסידות באופן לא זהיר הייתה משום החשיפה הרבה של סתרי תורה להמון העם. פסקאות רבות בספרי חסידות עוסקות בעניינים גבוהים מאד על פי תורת הנסתר, וכאשר חושפים לציבור הרחב רעיונות אלה – מגיעים בנקל לשיבושים גדולים.

יש לזכור כי אפילו בקרב גדולי ישראל – מבין הארבעה שנכנסו לפרדס – רק אחד בלבד יצא בשלום. דבר זה צריך לעורר אותנו לסכנות העצומות בעיסוק בסתרי תורה (כמו למשל לא לבלבל בין בחי' "אבני שיש טהור" לבין בחי' "מים מים" – כדברי ר' עקיבא שם, וזה בניין אב לבלבולים רבים הנובעים מסתרי תורה, וכמו שטעה אלישע בן אבויה ולא הבחין בין ישיבת מט"ט לבין קיומה של רשות אחרת ח"ו, ויצא אפיקורס גמור).

יש לציין כי סכנה זהה קיימת גם בעיסוק שאינו זהיר בכתבי הרב קוק זצ"ל, ואכן, רואים כיצד שיבושים רבים באמונה, מוסר ופסיקת הלכה קמו בעקבות הבנות שגויות בספריו של הרב קוק, אשר קל מאד לטעות בהבנתם.

עולם החסידות המתחדש כיום אינו תמיד נקי משיבושים אלה. ניתן לראות כיום כנסים רוחניים בעבודת ה' על ידי אומנים שאינם מדקדקים בשמירת מצוות, כמו גם חדירה של מנהגים חסידיים הנוגדים את ההלכה. בנוסף, גם אם בשיבות המתנהלות כיום ברוח חסידית לא נמצא שעוברים על ההלכה בגלל הדביקות, מכל מקום, נוכל לעתים למצוא הדגשה יתירה כלפי החוויה הרגשית הרבה מעבר להקפדה על מסגרת מעשית מתוקנת, ויש בזה איבוד המשקל הנכון בין עיקר לטפל. כמו כן, ניתן לעתים למצוא עיסוק בסתרי תורה שלא בהתאמה לרמתם הרוחנית של התלמידים. כאמור לעיל (בשם הרב טאו), הבנה מבולבלת בסתרי תורה עלולה להביא לידי הכשרת תכנים שיש בהם כפירה, ועל כן יש מקום לחשוש שהשיבושים הנזכרים כאן תרמו לכניסתה של שיטת הצעדים לתוכנו, ואולי אף תרמו במידת מה למוכנות ללמוד אמונה מאנשים חילוניים (חשוב לדעת כי רבים מהטועים אחר שיטת הצעדים תמכו יתדותיהם בראיות שונות מספרי קבלה, חסידות והרב קוק זצ"ל בדרך של גילוי פנים בתורה שלא כהלכה, לדמות דברי כפירה למקורות אלה ולעשות בהם שימוש שגוי).

מסקנה מעשית מדברינו היא שלפני שמכוונים תלמידים לשיבה – יש לבדוק היטב את תכונתה של הישיבה ביחס לתופעות שליליות מעין אלה שזכרו כאן.

בנוסף, הרוצה להתמלא רגשי קודש בלימוד ספרי חסידות – צריך ללמוד בספרי חסידות שאין בהם עיסוק גבוה מדי בסתרי תורה. למשל, בספרים של ר' צדוק והרב קוק מצוי עיסוק גבוה מאד בסתרי תורה, ויש להיזהר (פעמים רבות תלמידים רוצים ללמוד בספר העוסק בעניינו של חודש אלול, ובחרים בספר אורות התשובה. כך באים לקלקולי הבנה רבים, אשר לפעמים מתחילים בעיוות דק של המיתרים הרוחניים, ועם השנים מתפתות הטעויות לממדים גדולים. אין ספק כי יש ספרים רבים הקודמים לספר זה בבניין הרוחני. אכן, חשוב ללמוד גם אורות התשובה, אך יש לעשות זאת בהכוונה של תלמיד חכם אמיתי תוך התאמה לרמה הרוחנית של התלמידים, תוך הפנייה לפסקאות רלוונטיות).

הדגשה חשובה: העיסוק בספרי חסידות הוא דבר מבורך וחשוב, שהרי שלימות העבודה נבנית על ידי עיסוק בספריהם של כל צדיקי הדורות. גם העיסוק בסתרי תורה הוא דבר חשוב, שהרי ידוע שתורה שלימה כוללת גם את פנימיות התורה. אלא, שחובה להקפיד מאד שעיסוק זה יהיה רק מתוך זיקוק מלא באש ההתנגדות של הגר"א ותלמידיו (מאמרי הראי"ה שם).

פרק ב: רוח חדשה בעבודת הימים הנוראים

חודש אלול הוא זמן מיוחד של **יראה גדולה** (יראת עונש, יראת חטא ויראת הרוממות) מפני ימי הדין. קולות השופר של חודש אלול הם בבחינת קבלת מכתב הזמנה לעמוד לדין לפני מלך העולם, המחפש את גילוי מלכותו על ידי עריכת דין מדוקדק לכל ברואיו.

אולם חשוב לזכור: ימי הדין אינם ימי קדרות, דיכאון או עצבות, ואין עניינם לפתח מרה שחורה, מכיוון שהדבר מסור בידינו, בבחירה החופשית שלנו, להתעורר ולתקן את מעשינו: **כשיש מה לעשות – אין להתעצב**, אלא לקום ולעשות! איננו חסרי אונים, ואין דבר העומד בפני הרצון. אם תרצה – בעז"ה תצליח.

זאת ועוד, בימים אלה "המלך בשדה", דהיינו, **מי שיעשה את המוטל עליו**, ויתכונן כראוי לימי הדין **מתוך יראה זו** – אזי ימינו של הקב"ה פשוטה וקרובה במיוחד לקבל שבים ולסייע להם הרבה מעבר להנהגה הרגילה בשאר ימות השנה.

אלא שכבר העירו בעלי המוסר ש"ספו תמו גדולי היראים אשר חרדתם מאימת המשפט מתראה על פניהם וניכרת בליבם" (ציטוט דבריו של הרב יהודה מיכל לפקוביץ', וכבר עורר על כך מאד הגרי"ס זצ"ל).

לצערנו, לא רק שספו תמו גדולים אלה, אלא עוד כמה רוח חדשה אחרת, ההופכת ימים אלה לימי שמחה. אחד הרבנים ההולך בשיטה זו התבטא פעם במילים: "משנכנס אלול מרבין בשמחה". על פי שיטה זו, ניתן לשמוע שיחות בחודש תשרי עם תכנים המתאימים לחודש ניסן...

חשוב שנבין את הטעות הגדולה המונחת כאן: אמת כי בכל השנה עובדים את ה' בשילוב של יראה ואהבה, אלא, שהאיזון ביניהם משתנה בהתאם לאופי הזמן בו נמצאים. לפי הטעות המתפשטת, האיזון שבין היראה והאהבה בימי הדין הינו שגוי ומוגזם, ומקבל אופי של ימי חודש ניסן.

בעניין זה אמר מו"ר הרב דרוקמן שליט"א שלפי האמת יש צד מסוים של שמחה בימי הדין, אך אין זה עיקר הדגשת העבודה בימים הקדושים האלה. גם בהוספות לספר "כתר שם טוב" (אות רמג') מובא שהבעש"ט עצמו עבד את ה' בקו היראה מר"ח אלול ועד יו"כ, וממחרת יו"כ עד שמיני עצרת עבד את ה' בקו השמחה בהתגלות. בשולי הדברים נוסיף כי אדרבה, ריבוי היראה וההכנעה בימים אלה הוא תנאי הכרחי לשמחה אמיתית וטהורה ב"זמן שמחתנו" (סוכות) שבאה מתוך **ובזכות היראה וההכנעה של הימים הנוראים**.

חשוב להבחין בהבדל בין ניסן לתשרי: בניסן **מתעוררת האהבה הקדומה** של ה' לישראל עמו מצד הסגולה, עד כדי פניה אלינו להושיענו באהבת חנם גם כשאנינו **ראויים**, ואילו בימי תשרי **מתעוררת תביעה גדולה** של ה' מאיתנו, להבין את החיוב הגמור המוטל עלינו להמליך את ה' ולהיות **ראויים להיקרא עם ה'** על ידי תיקון מעשינו בבחירה החופשית המסורה בידינו.

לכן, הגם שבימים הנוראים "המלך בשדה", ונאמר עליהם "קראוהו בהיותו קרוב" – אין משמעות הדבר שזהו זמן המיועד לשמחה, אלא כפי שהסברנו לעיל, מי שיעשה את המוטל עליו, ויתכונן כראוי לימי הדין **מתוך יראת הימים האלה** – אזי ימינו של הקב"ה פשוטה וקרובה **במיוחד לקבל שבים ולסייע להם**.

נדגים יסוד זה ממצבים אחרים: שכינה נמצאת למעלה מראשותיו של חולה; השכינה קרובה אלינו בקדושת יום הצום והאבל של תשעה באב, שגם עליו נאמר "קראוהו בהיותו קרוב" (בהפטרת היום). ברור כי אין עיקר משקל העבודה במצבים אלה מתאפיין בשמחה, והוא הדין לקרבה המיוחדת של ה' אלינו בעיצומם של ימי הדין.

כאמור, כיום מתפתחת מגמה לפיה ממעטים מאד את הדיבור על יראת ימי הדין (לרבות יראת העונש הנצרכת לכל אדם בכל דרגה), בושה של האדם בעקבות מעשיו, הכנעה ומרירות הלב הנצרכים כתנאי הכרחי לתשובה מעולה (ראה באריכות בספר "שערי תשובה" שער ראשון בעיקרי התשובה השלישי עד השמיני). כמובן, אין הכוונה בכל אלה לעצבות של מרה שחורה, אלא לדאגה טבעית על עניינים אמיתיים הדורשים התעוררות וחיזוק.

כפי שניתן לראות ולשמוע בשיעורים, העיוות בהדגשת המשקלים גורר אחריו באופן טבעי טעויות בתפיסה האמונית, כגון: טעות בהבנת מהותה של מידת הדין וביחס הנכון שלנו כלפיה בעבודת ה', היעדר הבנה והרגשה ראויה כלפי הנורא שבחטא והעונש המיועד לחוטא, יחס וותרני (מוגזם) הנשען על רצון טוב גם כשהוא חלש ואינו מתממש בפועל (=בלבול גדול ביחס הנכון שבין "תשובה רעיונית" לבין "תשובה מעשית" הנזכרות פעמים רבות ב"אורות התשובה"), טעות גדולה בהבנת הדרך בה פועלת אמירת יג' מידות הרחמים וכיצד יש לאומרם באופן נכון, בלבול גדול בהבנת הטוב האלוקי בזמן שמידת הדין שולטת ועוד ועוד.

כדרכן של טעויות אמוניות, גם כאן מקבלות הטעויות סימוכין שגויים מדברי חכמינו (בעיקר ספרי קבלה וחסידות) בדרך של גילוי פנים בתורה שלא כהלכה: הבנה שגויה, מימוש שגוי, התעלמות מבחינות סותרות הנזכרות אף הן בדברי רבותינו, איזון שגוי בין הבחינות השונות ועוד. טעויות כאלה נובעות בדרך כלל מעיסוק שאינו זהיר דיו בסתרי תורה.

יחד עם זאת, יתכן שלטעויות אלה בהבנת עבודת הימים הנוראים יש מקור אחר/ נוסף: הרב טאו דיבר על כך שאנו חיים בתוך רוח כללית של עייפות מאיזאלים ותחושת חוסר אונים לפעול בעולם (ניתן לראות זאת גם בתופעה שקשיי למידה רבים הולכים ונחשבים כ"לקות למידה", כאילו יש כאן מחלה שאין לילד שליטה עליה, ואינו ילד רגיל, וזקוק הוא להקלות מיוחדות. בהתאם לכך גם מספר הילדים המאובחנים כבעלי הפרעת קשב וריכוז הולך ועולה שלא בצדק). בתוך רוח כללית זו מחפשים התחברות, מתיקות, שמחה, נחת, וסולדים מדיבורים על כפיית היצר, מחויבות, יראה, יגון ופחד (שהרי כאילו אין כוח, ואין זה דבר הנשמע...).

רוח כללית זו עשויה ליצור מעין "נגיעה אישית" בלימוד, כך שפסקאות שונות בספרי חסידות או מושגים שונים הקשורים במיוחד לדור העקב ולתורת ארץ ישראל ייתפסו באופן שגוי כדי לתת הצדקה לעייפות הכללית שאנו חיים בה.

נראה כי שרשרת טעויות זו פתחה את הדלת לכניסתה של שיטת 12 הצעדים, כאילו היא חלק מהיהדות. לשיטת 12 הצעדים יש גם "אני מאמין" מיהו האלוקים, כיצד הוא מנהיג את העולם, מהם כוחות האדם, כיצד יש להתייחס לחטאים ועוד (ראה להלן). רצף הטעויות הנ"ל בהבנת היהדות (שמורגש במיוחד בחודש אלול אך תקף למעשה כל השנה) יחד עם העייפות הכללית שאנו חיים בה, עלו כעת, עם כניסת שיטת הצעדים, לממדים חדשים של כפירה גמורה.

נספח: דוגמאות לתפיסות אסורות בשיטת הצעדים

היחס לחטא: "התכנית בנויה על הכרה בחוסר אונים. זה כולל את האמירה שכל מה שהיה עד עכשיו הוא מחלה ולא חטא, כי לא הייתה לי בחירה בעניין. מקפידים על זה מאד, ומי שמנסה להגיד שזה חטא – חוטף "מקלחת". על זה בנוי הכול, אם לא הייתי חסר אונים – אז אין ממה להירפא, וכל התכנית נעלמת" (עדות מטופל).

מידותיו של הקב"ה: המכורים מוסרים את החיים להשגחת אלוהים שהוא אוהב ובלתי כופה. ||| "אלוהים אוהב – התפיסה הבסיסית של אלוהים אוהב ואינו מעניש" (חומרי ההסברה). "כולנו, ללא הבדל גזע דת או צבע, ילדי האלוהים. אין זה מענייננו לאיזה גוף דתי משתייך מי מחברינו. לא כולנו קשורים לגופים דתיים. אנחנו לא רואים שהכפירה מהווה מכשול גדול לחוויה רוחנית. עבורנו, ממלכת הרוח היא רחבה ובעלת מקום לכולם ללא יוצא מן הכלל" (חומרי הטיפול).

פרק ג: לימוד מוסר ועבודה מוסרית

ספרי מוסר נכתבו כבר בתקופת התנ"ך (ספר משלי, קהלת וכד'), בתקופת חז"ל (מסכת אבות, אבות דר' נתן ושאר מאמרי חז"ל רבים מאד בש"ס ומדרשים), בתקופת הראשונים (אורחות צדיקים, שערי תשובה, חובות הלבבות, ספר המספיק לעובדי ה' ועוד) והאחרונים (פלא יועץ, ראשית חכמה, יסוד ושורש העבודה, מסילת ישרים, חשבון הנפש ועוד).

יש להזכיר גם את חשיבותה הגדולה של תנועת המוסר. תנועת המוסר לא חידשה את עצם קיומם של ספרי מוסר, אלא חידשה את הצורך לעורר את הציבור ללימוד מוסר, וכן חידשה הדרכות רבות בסגנונות שונים כיצד להיכנס נכון לתהליך של לימוד מוסר ועבודה מוסרית אשר יחוללו שינוי לטובה בפועל על העוסק בכך.

בספריהם של הגר"ס (ר' ישראל סלנטר מחולל תנועת המוסר) ותלמידיו ניתן למצוא עושר אדיר של עצות איך להשליט את המוח על הלב במצבי קושי שונים, וכן ביאורים נפלאים בסיפורי המקרא ומאמרי חז"ל, אשר ניתן ללמוד מהם רעיונות אמוניים ומוסריים (למשל בספרים אור ישראל, שיחות מוסר, מכתב מאליהו, לב אליהו, עלי שור ועוד).

ספרי מוסר מחנכים את האדם לגדלות בעבודת ה' – הן מבחינת דקדוקי העבודה, הן מבחינת כוונת העבודה (יראת הרוממות, אהבת ה', הקמת השכינה מעפרה, חיזוקה של כנסת ישראל ועוד) והן מבחינת רגשי הקודש המלווים אותה. כל אלה שייכים לאורות הגדולים של ספרי המוסר הקדושים.

לצערנו, לימוד מוסר רציני לכל היקפו ועומקו יחד עם עבודה מוסרית קבועה ושיטתית – אינם חזון נפרץ.

זאת ועוד, ידועה התופעה שכאשר מזכירים את עניין לימוד המוסר או את תנועת המוסר – עולות מחשבות כמו: זה גלותי, זה "חשוך", איומים והפחדות בעלמא של יראת העונש, התפעלות נטולת העמקה שכלית, תורת ארץ ישראל של הרב קוק אינה עולה בקנה אחד עם העיסוק בספרים אלה, הנשמות הגדולות של עקבות משיח זקוקים לספרים עמוקים יותר ועוד כהנה וכהנה. טענות אלה אינן נכונות כלל מהטעמים הבאים:

(א) כאמור לעיל, בספרי המוסר לדורותיהם מצויה העמקה אמונית גדולה יחד עם קריאה לעבודת ה' בגדלות רוחנית (ובכלל זה הדרכות רבות של התקשרות לכלל ישראל), ולא חלילה הסתפקות בראייה אנוכית של שכר ועונש בלבד (יחד עם זאת, יראת העונש מהווה כלי חשוב במצבים של התגברות היצר).

(ב) ספרי המוסר לדורותיהם מלאים בעשרות עצות חשובות איך להשליט את המוח על הלב ואיך לדבוק בה' למרות מסיחי הדעת הרבים בעולם הזה.

הרב טאו שליט"א הדריך בשיחה אישית את אחד מתלמידיו שיש ללמוד כמה שיותר ספרי מוסר (ולא להסתפק בחזרה על ספר אחד שוב ושוב), מפני שמכל הספרים עולה עושר גדול של עצות והדרכות, ועושר זה נדרש לבן תורה על מנת לנהוג נכון במצבים השונים.

הרב וולבה זצ"ל הדגיש כי העצות השונות והסגנונות השונים נצרכים לסוגים שונים של אנשים, ואפילו באותו אדם – משתנים הדגשים המוסריים הנצרכים לו משעה לשעה. לכן, חשוב מאד להכיר את מכלול ההדרכות המוסריות של כל גדולי המוסר.

(ג) בדור העקב בו מתגברת הסי"א ביתר שאת וביתר עוז יותר מכל התקופות בעבר לקראת אובדנה המוחלט – זקוקים אנו לאחוז חזק בכל העצות שהשאירו לנו גדולי ישראל במשך הדורות.

(ד) הרב קוק זצ"ל הדריך ללמוד את הספרים של כל גדולי ישראל, לרבות חכמי המוסר (ראה בהקדמה לספרו "עין איה").

הערה חשובה: הביקורת של הרב קוק על לימוד מוסר בהתפעלות רגשית ללא בירור שכלי (מוסר אביך פרק א אות ז) מתייחסת לתופעת לוואי שקרתה במהלך השנים, אך אינה משקפת את דרכם המקורית של חכמי המוסר (אצל חכמי המוסר קיים שלב העינון המוסרי, שהוא חייב להיות ביישוב דעת גמור, ולאחר מכן מגיע שלב העבודה המוסרית, שאחד מהכלים החשובים שלו הוא

לימוד המשלב את הבנת המוח יחד עם התפעלות הלב, כדי לאחד בין ידיעות השכל לבין הרצון (שבלב).

כאשר לא עוסקים כראוי בחלק אחד מחלקיה של תורה, נוצר פגם בבניין התורני כולו, כי חלקי התורה קשורים ואחוזים זה בזה.

דבר זה בוודאי נכון ומורגש היטב בחלק המוסרי של התורה: מי שאינו מונח היטב בהדרכות המוסריות המעשיות העולות מכלל ספרי המוסר, ומי שלא קיבל במסורת את אופן העבודה המוסרית הנכונה, עלול בנקל להגיע להבנות והנהגות מוטעות. דוגמאות:

(א) כאשר עוסקים בספרי פנימיות (קבלה וחסידות) אודות מהותם של הימים הנוראים ללא הבנה ישרה בענייני העבודה המוסרית ברעיון ובפועל, מגיעים בנקל למשקלים שגויים והבנות מוטעות בעבודת ה'. זהו אחד הסיבות להיווצרות רצף הטעויות הנזכר בפרק הקודם ביחס לעבודת הימים הנוראים. הכלל הוא, **שספרי המוסר מלמדים כיצד ליישם בצורה נכונה את הרעיונות הרוחניים האציליים.**

(ב) לימוד כתבי הרב קוק (כמו גם ר' צדוק הכהן מלובלין ועוד ספרי חסידות אחרים) ללא רקע נרחב ויסודי בהלכה, מוסר ופנימיות התורה, מביא כמעט בהכרח לגילוי פנים בתורה שלא כהלכה, ויש דוגמאות רבות מאד לכך. זהו אחד הסיבות המרכזיות לכך שיש כיום רבים העוסקים בכתבי הרב קוק זצ"ל, ומוציאים מתוך דבריו הבנות והדרכות הנוגדות דעת תורה.

נזכור היטב: גדולי תורה רבים יצאו כנגד דברים שכתב הרב קוק זצ"ל, מפני שלא ירדו לסוף דעתו ולא הבינו את דבריו כראוי. אם כן, אנו, המעיינים בדבריו – צריכים זהירות כפולה ומשולשת לגשת בזהירות רבה אל ספריו כדי לא להיכשל בהם, חלילה.

(ג) כאשר לא מונחים היטב במסורת ההדרכות המוסריות של גדולי ישראל, לא תמיד קיים החוש הנכון להיזהר מפני שיטות רוחניות אסורות, כמו זו של שיטת 12 הצעדים. יתירה מזאת, כאשר לא עוסקים בעבודה רוחנית על פי חכמי ישראל, נוצר חלל ריק, התובע את השלמתו מבורות נשברים של דרכי כפירה ר"ל.

המסקנה המעשית העולה מדברינו היא שכל יהודי (וקל וחומר בן תורה) צריך לקבוע זמן ללימוד ספרי מוסר מהגוונים השונים שבהם (חיוב לימוד מוסר נזכר במשנה ברורה סימן א' סק"ב ובשעה"צ כו', והכרת מכלול הספרים מהווה שלימות הלימוד במקצוע זה), תוך קבלת הדרכה ללימוד נכון הכולל הבנה שכלית מעמיקה יחד עם הפנמת הדברים אל הלב, תוך שהדבר מלווה בקביעות גדולה של **עבודה מוסרית בפועל** (שגם בזה צריך לקבל הדרכה מחכמי ישראל האמיתיים).

תלמידי חכמים כאלה – יהיה בעז"ה חילם רב להגן על כרם בית ישראל מחדירת זמורות זרות, ולחזקו בעשיית פירות טובים ומתוקנים, ויהי רצון שיהיה חלקנו עמהם, אמן!

הערות: לימוד מוסר אביך, מידות הראי"ה ועין אי"ה – אין די בהם כדי להשתלם במקצוע זה. ההשתלמות היא רק בהכרת מכלול ספרי המוסר לדורותיהם, וכפי שהדריך כך הרב קוק בעצמו. ככלל, בשום מקום לא כתב הרב קוק שהלימוד בספריו מהווה תחליף ללימוד שאר ספרי הצדיקים בכל מקצועות התורה, ואדרבה, כתב ההפך מזה.

עוד יש להעיר כי בשם הרצי"ה זצ"ל אנו שומעים על הדגשה מיוחדת ללימוד מסילת ישרים ושמירת הלשון. אמנם, מגדולי תלמידיו אנו שומעים שלא התכוון הרצי"ה בשום אופן להסתפק רק בספרים אלה בלבד, ואכן צריך ללמוד את מכלול הספרים כנ"ל. כך קבלתי בשם מו"ר הרב דרוקמן שליט"א, וכך גם הובא לעיל בשם הרב טאו ועוד.

פרק ד: שמרנות מפני קלקולים רוחניים

התורה מזהירה אותנו: "ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם", ופרשו רז"ל: אחרי לבבכם – זו מינות, ואחרי עיניכם – זו זנות, ועיין ביאור הלכה (סימן א סעיף א) שבכלל מינות הוא כל דעה הנוגדת דעת תורה, ובכלל זנות הוא כל שקיעה בהבלי העולם הזה שלא לשם שמים. נציין כמה הלכות הקשורות לדיני הרחקה משני אבות נזיקין אלה:

(א) קריאת **ספרים** שמעורב בהם ענייני מינות (גם אם אינו מאמץ את הרעיונות האסורים הכתובים שם, מכל מקום, עצם העיון מהווה איסור חמור) או עריות וכדומה נחשבת לאיסור חמור מאד (ראה למשל סנהדרין ק ע"ב).

(ב) הליכה במקום שיש בו חוסר צניעות אסורה כשיש דרך אחרת צנועה, ואם בכל זאת בחר בדרך המקולקלת – נקרא רשע, גם אם עמד בניסיון ולא נכשל בשום חטא, משום **שאסור לאדם להביא את עצמו לידי ניסיון** (ב"ב נו' ע"ב ורשב"ם שם).

(ג) חז"ל הדגישו **שאסור לאדם לסמוך על עצמו שלא יתקלקל**, שהרי יוחנן כהן גדול שימש בכהונה גדולה שמונים שנה, ולבסוף נעשה צדוקי (ברכות כט ע"א).

(ד) צריך **להתרחק מן המינות מאד מאד**, ועליה נאמר "כל באיה לא ישובון" (ראה ע"ז יז' ע"א באריכות בעניין זה), וגם צריך **להתרחק מנשים מאד מאד** (שו"ע אה"ע סימן כא' סעיף א'), מפני שתאוות עריות חזקה היא מאד, ועלולה בנקל לדרדר את האדם למעשים שליליים. משמעות הדבר היא שיש **להרבות בסייגים** כדי שלא לבוא לידי מכשול בעניינים אלה.

(ה) יש להישמר מאד מפני **חברה וסביבה רעה**, שהרי טבע האדם להימשך אחר אנשי סביבתו – מעשיהם ודעותיהם (רמב"ם הלכות דעות פ"ו ה"א).

ככלל, הנהגתם של צדיקים בכל הדורות הייתה להתרחק מאד מכל דבר שעלול להביא לידי תקלה, וקל וחומר שהחמירו בעניינים כאלה בהנהגת הרבים, כי בציבור (הכולל צדיקים, בינוניים ורשעים) מצוי המכשול בקלות רבה יותר.

חשוב לציין כי בש"ס ופוסקים נזכרו כמה היתרים חריגים בעניינים אלה, כגון: ללכת בדרך מקולקלת כשאין ברירה אחרת, הותר לסנהדרין להכיר עניינים מקולקלים על מנת לדעת לשפוט ולהורות נכון וכד'. אמנם, היתרים אלה נעשים בקלות **סם המוות** כאשר משתמשים בהם שלא באופן ובמידה הנכונה, כפי שלצערנו מצוי מאד כיום, למשל:

(א) רבים חושבים בטעות כאילו מותר להיחשף לדברים מקולקלים משום שכביכול "אין ברירה" ברמת החיים המקובלת כיום, וכאילו אי אפשר כלל באופן אחר.

(ב) מצויים רבים החושבים בטעות כאילו הם יכולים להיחשף לתכנים מקולקלים משום שאצלם אין סכנת קלקול, וכאילו דברי חז"ל נאמרו לאחרים ולא אליהם. גם רבנים וראשי ישיבות נופלים בטעות זאת.

נדגים זאת מקורסים בשיטת 12 הצעדים: רבנים ראו שהקורס מכיל תכנים הנוגדים את היהדות, ובכל זאת רבים מהם בטחו בעצמם שהם יודעים "לסגן" ו"לגייר", המשיכו לשמוע מינות, ולא עזבו את הקורס. אישה העוסקת בחינוך טענה שאחרי עשרות שנות ניסיון אין חשש שתתקלקל. ר"מ אחר טען שהשיטה מסוכנת רק לתלמידים צעירים, אבל רמ"ם בישיבות אינם בכלל סכנה. יש עוד דוגמאות רבות.

מניסיון אישי ניתן לראות שכמעט כל מי שלא עזב את הקורס ספג רעיונות אסורים בצורה כלשהי, וגם אם יש מי שלא התקלקל – בוודאי עבר עבירה משום שלא שמע בקול חכמים, ולא הרחיק עצמו ממינות ומחברה רעה.

בנוסף, אחד הרבנים שהרבה לקרוא בספרי מוסר ותרבות של גויים, לרבות ספרי מינות ועבודה זרה, נעשה כיום לאחד ממחללי התורה ומחטיאי הרבים בהחדרת תכנים זרים הנוגדים דעת תורה בכמה תחומים, לרבות כאלה שיש בהם כפירה ממש.

יש לזכור כי הדרך בה הלכו אבותינו מעולם הייתה לדקדק בכל דיני ההרחקות שנקבעו לנו מדאורייתא ומדרבנן, ואף גדולי הדור **דקדקו מאד בהרחקות אלה**, והוסיפו על עצמם סייגים

נוספים, ורק במקרה של צורך חריג יש להיוועץ במורה הוראה אמיתי ולבחון האם נכון להתיר, וגם אם כן – עד כמה, ובאילו סייגים יש לנקוט יחד עם היתר זה.

רבים חושבים שבגלל שאנו פועלים עם א-ל בתהליך הגאולה, הרי שצריך להיות שותפים בכל מוסדות המדינה, גם באלה המלאים פריצות ומינות, על מנת להשפיע ולקדם את גאולת ישראל. רבים סולדים מהמחשבה שחם ושלום לא נהיה דומים לחרדים השוללים נטילת חלק מעשי בגופים כאלה, ונולדת תפיסה כאילו אדם ממוצע יכול להיות כאברהם אבינו, שיכל להיות לבדו כנגד כל העולם ולנצח. חשיבה זו איננה נכונה, והיא יוצרת חתירה כנגד הגישה הבסיסית של חז"ל בעניין זה, ומביאה לחוסר הקפדה הלכתית בהרחקות הנזכרות לעיל. אחרים טוענים בטעות כאילו כיום בארץ ישראל ובדור העקב טבע האדם השתנה וגם ההדרכות המעשיות השתנו, וזו טעות מהותית נוספת המחזקת מגמה שלילית זו. נושאים אלה הינם חשובים ביותר, וצריך לייחד את הדיבור על כך להלן בפרק בפני עצמו אי"ה, על סמך הסתכלות רחבה בהדרכותיהם של הרב קוק וגדולי תלמידיו ממשיכי דרכו.

כאמור, בסוגיית ההרחקה מאיסורים, ההתנהלות הציבורית שלנו דורשת חשבון נפש עמוק ויסודי, מכיוון שבמקרים רבים ההרחקות שקבעו חכמים אינן נשמרות, ומסיבה זו מתרבים מאד החטאים והנפילות. להלן מספר דוגמאות מעשיות:

(א) מוסדות לימוד והכשרה מקצועית

רבים – לרבות בני תורה ובוגרי ישיבות – לומדים במוסדות לימוד אקדמיים או מוסדות להכשרה מקצועית המלאים פריצות ובלבולים רוחניים.

בתחומים מקצועיים רבים מעורבים תכנים רבים של מוסר וערכים שנכתבו על ידי גויים או חילוניים. במקרים רבים נוגדים התכנים את רוח היהדות, ולעתים מהווים ניגוד גמור להלכה ואף ליסודות האמונה.

כמעט בכל המקרים התכנים לא עברו ביקורת של תלמידי חכמים גדולים, ואלפי צעירי ישראל לומדים אותם, כשכל אחד עושה לעצמו "סינון" ו"גיוור" כפי הבנתו, ואין פלא כי ברבות השנים הולך וצומח דור חדש שיש בו קלקולים רבים בתחומים שונים (למשל עולם הטיפול נעשה תחום פרוץ מאד), וממילא צומח גם זן חדש של רבנים בעלי קלקולים בתפיסת היהדות.

בעיה נוספת במוסדות הלימוד היא פריצות גדולה מאד. צריך לדעת שאלפי אנשים מהציבור הדתי, לרבות בני תורה, הולכים ללמוד במוסדות שרמת הפריצות בהם גבוהה ביותר (במיוחד בחודשי הקיץ). בנוסף, חוסר הפרדה יוצר קשרים חברתיים אסורים. **כמעט בלתי אפשרי שלא לעבור במוסדות אלה על עבירות גמורות מדאורייתא, לכל הפחות בהרהור הלב, ובלא מעט מקרים גם יותר מזה.**

הערה: רבים מההולכים למוסדות אלה טוענים שאין ברירה אחרת, שהרי אין את המקצוע שבחרו בו במקומות אחרים, או שאין את איכות התואר במקומות אחרים, וכשאין מקום אחר – מותר ללמוד שם, כשם שמותר ללכת ברחוב מחוסר ברירה.

זהו ממש חשבון הנפש המוטל עלינו בעת הזאת: יש למסור את הנפש למען הקמת מסגרות לימוד חדשות טהורות וצנועות כמו שמוסרים אנו את הנפש למען ארץ ישראל, וכמו שמעודדים אנו יהודים בחו"ל לעזוב את מקום מושבם ולעלות לארץ ישראל! אחינו החרדים יוכיחו לעין כל שכאשר לא מתפשרים, ולא לומדים בקמפוסים חילוניים – משיגים לבסוף קמפוסים נפרדים ללא בעיות צניעות, ומדוע לא ננהג אף אנו בדרך זו? כלומר, הטענה לפיה "אין ברירה" צריכה להתחלף בטענה "יש ברירה! נקים דבר חדש כשר וטהור!".

בנוסף, יש לחנך למוכנות לוותר על שאיפות מקצועיות ועל איכות התואר למען שלימות השכינה בבתינו ובעם ישראל, ולמען שמירה על טהרת נשמתנו, שלא תתקלקל חלילה בעולם הזה, וגם

דבר זה נוכל ללמוד היטב מאחינו החרדים לדבר ה' (כאמור לעיל, מקרים חריגים צריכים להיות נידונים אצל מורי הוראה אמיתיים).

(ב) שירות צבאי

רבים מהציבור הדתי המשרתים בצה"ל (לרבות מסגרות מסודרות כמו למשל ישיבות הסדר וישיבות גבוהות) מוצאים עצמם במהלך השירות הצבאי בתוך סביבה חילונית שאינה צנועה. לפעמים אין אפילו חבר תורני אחד, ולפעמים יהיה בן יחיד בקורס שכולו בנות. כך נחשפים בתוך המציאות הצבאית הלוחצת והמסובכת לחוסר צניעות, סגנון דיבור פסול, התנהגות שלילית, אמונות של כפירה, פיתויים חזקים שליליים ועוד. ככלל, ידוע כי החברה החילונית מופקרת מאד מאד בענייני תאוות עריות (שיחות, תמונות, סרטי זימה ועוד), וכמעט בלתי אפשרי שלא יבואו בני תורה לידי חטאים גמורים מדאורייתא לכל הפחות בהרהור הלב, ולעיתים אף יותר מכך. למעשה, חוקי הצבא עצמם מעודדים קושי זה, כמו למשל בהתירים לחיילות ללכת בלבוש אזרחי בתוך מחנות הצבא בחלק משעות היממה, לרבות סעודות ליל שבת וכדומה. ידוע לנו **שחיילים דתיים רבים עוברים בצבא ניסיונות קשים**, ויש לא מעט חטאים הנגרמים מכך, לרבות נפילות הממשיכות גם אחרי השחרור מהשירות הצבאי בעקבות דברים שראו או שמעו שם ונחרטו היטב בזיכרון. **נראה שאין עדיין התייחסות הולמת לבעיה קשה זו, ולא מצאנו עדיין מאבק נוקב בחוקי הצבא המחזקים בעיות אלה.**

הערה: איננו דנים כאן בפרק זה בשאלה מהי השלכת העניין על ערך הגיוס לצה"ל במצב כזה, אלא על החובה הציבורית לפעול במסירות נפש למען הקמת מסגרות טהורות וצנועות לכלל החיילים הדתיים (גם למי שאינו לומד בישיבה), כמו שיש בי"ה מסירות נפש גדולה בכל הקשור לענייני ארץ ישראל, ונראה לכאורה שעדיין אין התייחסות כזאת.

(ג) אמצעי טכנולוגיה ותקשורת

בסעיף זה נתמקד בעיקר בשימוש באינטרנט, על אף שבעיה דומה קיימת גם בדברים אחרים (עיתונים, טלוויזיה ועוד). מצוי שנעשה שימוש באינטרנט **שאינו טהור** מטעמי נוחות בעלמא: להתעדכן בחדשות, לקבל מידע בקלות מאתרים שונים, לברר תוצאות של בדיקות או לקבוע תור לרופא דרך אתר האינטרנט, לקנות מהבית במקום ללכת לחנות ועוד ועוד. מכיוון שכך נעשית התרבות שלנו, הולך ונחשב כאילו "אין ברירה אחרת", שהרי נעשה **כאילו הכרח קיומי** שתהיה לכל אחד איכות חיים זו, וממילא מותר להכניס הביתה כלי שאינו טהור לשם כך.

בנוסף, יש המשתמשים באינטרנט שאינו טהור ממניעי "הכרח" שונים. **חשוב לדעת כי טענות של "הכרח" או "חוסר ברירה" פעמים רבות הינן תוצאה של סדרי עדיפויות**, וכפי שכתבנו לעיל, יש צורך לחנך לויתור על שאיפות בחיים כדי לשמור על קדושת מחננו, שזהו שיקול ראשון במעלה (וכמבואר לעיל, מקרים חריגים צריכים להיות נידונים אצל מורי הוראה אמיתיים).

עוד יש לעורר על כך שקיימות כיום בשוק אפשרויות סינון שונות אשר **אינן עומדות בקנה מידה הלכתי אלא חברתי**. כלומר, נקבע גבול של חוסר צניעות אותו מסננים, בעוד שלפי ההלכה גם מה שלא מסננים עדיין אסור בצפייה. כמו כן, נשארים תכנים מקולקלים בנושאים אחרים, כמו למשל תנ"ך בגובה העיניים, 12 צעדים, פסקי הלכה ודברי תורה מקולקלים ועוד. מוסדות ובתי פרטיים רבים משתמשים בסיוונים כאלה וחושבים כאילו הם בסדר, שהרי יש להם "אינטרנט כשר", בעוד שלפי האמת הם עוברים על ההלכה בהכנסת תכנים אסורים. למעשה, **סינונים "חצי כשרים" יוצרים בלבול גדול בציבור**, כאילו יש בעיות הלכתיות "קטנות" שהם "לא נורא כל כך", שהרי יש רמה מסוימת של פריצות שלא נורא אם רואים אותה על מסך המחשב, וממילא **נשחק היחס הנפשי הנכון לאיסורי "לא תתורו"**, ולאט לאט עלול הדבר להידרדר בהדרגה **להקלת החסימה**, ולאחר מכן חיפוש דרכים לפריצתה המוחלטת.

לסיכום

צריך להתעורר לחשבון נפש יסודי ועמוק, ולחזור להקפיד על דיני ההרחקות כמאמרם, **מבלי לנטות ימין ושמאל, ובאופן בלתי מתפשר.**

כל עוד האווירה הציבורית יוצרת תחושה כללית כאילו "לא נורא" להיחשף לקלקולים, הולך ונשחק היחס ההלכתי הנכון להרחקות שציוו חכמים. קל וחומר כשיש גם נפילות רבות הנגרמות כתוצאה מכך, אשר אינן מקבלות התייחסות הולמת, והדבר מביא לשחיקת היחס הנפשי גם כלפי חטאים אלה, וכמובן עלול הדבר לפגוע – אפילו בדקות – ביראת החטא שלנו.

אווירה ציבורית זו נוצרת מהעובדה שלא מרגישים מסירות נפש להקמת מסגרות ומוסדות טהורים וצנועים – בניגוד לענייני ארץ ישראל בהם מרגישים מאד את מסירות הנפש הבלתי מתפשרת – וגם לא שומעים עיסוק ומחאה בלתי פוסקים סביב הבעיות ההלכתיות הקשות המקיפות אותנו מידי יום ממש.

האווירה הציבורית יוצרת "מורה היתר" לאדם באורח חייו האישיים להכניס קלקולים לביתו, כפי שנעשה בציבור, ולהאמין שהוא ידע לשמור על עצמו.

התהליך הנפשי הוא כך: שתיקה ציבורית מול קלקול מולידה תחושה כאילו הדבר "לא נורא". לאט לאט חושבים כאילו הדבר "מותר" (שהרי אין מחאות לאיסורא), ובהדרגה חושבים כאילו יש "להדר" בזה למען אידאולוגיות שונות. לאחר כל אלה אין פלא אם יתפרצו נפילות קשות בממדים אדירים.

נאמר בתורה "קדושים תהיו" – פרושים תהיו, שכל מקום שאתה מוצא גדר ערוה אתה מוצא קדושה (רש"י לתחילת פ' קדושים). כלומר, כל מה שאדם מוכן לפרוש ולוותר מעצמו כדי לחיות בטהרה שלימה לו ולילדיו – עולה הוא במעלות הקדושה, ולהיפך. למעשה, יש כאן מדד אמיתי למידת יראת חטא: עד כמה מוכן האדם לוותר ויתורים אישיים (נוחות, שאיפות מקצועיות וכד') למען שלימות השכינה השורה בביתו ובסביבתו. ככלל, סינון כשר באופן מושלם מונע בדרך כלל שירותי אינטרנט רבים מאד. אך כדאי הם כל הוויתורים הכרוכים בכך למען קדושת הבית וחינוך הילדים.

כאמור בתחילת דברינו, ככל שעולות בעיות רבות וגדולות יותר – כגון קלקולים רוחניים, נפילות באינטרנט וכו' – יש להתעורר לתיקון שורשי הבעיות ולקעקע את הבסיס המאפשר את המשך קיומם וצמיחתם. ה' יזכנו לעבדו באמת ובלב שלם, אמן!

פרק ה: הבחנה בין קודש, חול וטומאה

מבוא

הגדרת שיטת 12 הצעדים כשיטה של חול שמותר ללמוד אותה מחילוניים וגויים עוררה בנו את ההבנה שקיים בלבול גדול בהבנה מהו קודש, מהו חול ומהי טומאה. אמנם, יש לשים לב כי בלבול זה קיים בתחומים רבים נוספים.

למשל, מתקיימים כיום שיעורים המועברים על ידי רבנים מסוימים בעניין קדושת חיי האישות. השיעורים של רבנים אלה מושתתים על אנשי מקצוע חילוניים ועל ספרים חילוניים בתחום זה (כפי שמוצהר במפורש על ידי רבנים אלה), בטענה שיש כאן תחום של חול שאפשר ללמוד מהם.

תכנים אלה נבדקו אצל גדולי הוראה, ונמצא שההדרכות שם נוגדות את רוח ההלכה, פוגמות בערכי הקודש של הבית היהודי, ומצוי לעתים ניגוד גמור להלכה הפסוקה באופן מפורש. המצב בשיעורים אלה גרוע יותר כאשר מלבישים את כל החילוניות בתוך מאמרי חז"ל ובספרי רבותינו, והציבור הולך שולל אחרי קלקולים מתוך מחשבה שכך הוא רצון ה'.

דוגמה נוספת: חודרת כיום מגמה של "מודעות לגוף" על ידי השתתפות בחוגים שונים של מוסיקה וריקודים בסגנונות שונים. פעמים רבות סגנונות אלה הינם יבוא של תרבות גויית-חילונית, המעוררת שדר של תסיסות חומרית גסה. בכל זאת, חודרת תרבות זאת גם למקומות תורניים ביותר, וגם כאן, יש המעגנים דבר זה בתוך מאמרי חז"ל באופן מעוות, כאילו כך הוא רצון ה', והציבור הרחב אינו יודע להבחין בזה.

כיצד ניתן להישמר ממגמות מעין אלה, ולשמור על רוח תורנית טהורה ללא חדירה של השפעות זרות?

הבחנה בין תורה בגויים לבין חכמה בגויים

אמרו חז"ל: "אם יאמר לך אדם יש חכמה בגויים – תאמין, יש תורה בגויים – אל תאמין (איכה רבה פרשה ב' אות יג)". קבלנו מרבותינו כי "חכמה" היינו עיסוק מעשי-טכני בצדדים הגשמיים של העולם, ואילו "תורה" היינו תכנים הנוגעים להשקפת עולם ודרכי חיים. כלומר, כל חומר הקשור לתרבות, אמונות, עקרונות, ערכים, מוסר ודרכי חיים – אין ללמוד מחילוניים וגויים כלל וכלל. לכן, כל חומר שצריך ללמוד אותו "בזהירות", "לסנן" אותו או "לגיייר" אותו – זה עצמו סימן מובהק שהוא בגדר "תורה בגויים", ואין לעשות בו שימוש (כבר כתבנו לעיל בפרק ד' שרבים מהחושבים שיש בידם הכוח "לגיייר" תכנים – טועים הם בעצמם).

למעשה, בספרי רבותינו מובאים שני טעמים עיקריים מדוע לא לעסוק בספרי מוסר וספרי אמונה של גויים: (א) מפני שמשולבים בהם כמעט בהכרח רעיונות מקולקלים, ולעיתים הקלקול הוא דק ומבלבל וקשה לעמוד עליו. (ב) גם ביחס לתכנים הכשרים שבהם, מכל מקום, כיוון שיצאו ממקור טמא – יש להם השפעה שלילית על העוסק בהם, ועוד, שיש חילול השם בפנייה אל גויים במקום

אל התורה על מנת ללמוד דרכי חיים (ראה שו"ע חו"מ סימן כו' סעיף א', ובערפילי טוהר עמי צג).

יש להעיר כי גם הדרך ארץ שקדמה לתורה הוא עניין אלוקי, מכיוון שהוא נובע מהצלם אלוקים של האדם (כך מדגיש הרב חרל"פ פעמים רבות בדבריו). לכן, יש ללמוד דרך ארץ זה רק בצינורות של קודש ולא מספרי מוסר של אומות העולם (משני הטעמים הנ"ל). למשל, הרצי"ה הדגיש שמעשי האבות הם דרך ארץ שקדמה לתורה, והוא הדין סיפורי התורה או מדרשי חז"ל הקשורים לכך (מעשה קין והבל, מעשה סדום וכדומה).

גם מו"ר הרב דרוקמן שליט"א מדגיש שאין ללמוד מוסר מחכמי אומות העולם, ונוהג הוא להביא את דבריו של ר' עובדיה ברטנורא לתחילת מסכת אבות, המבאר כי מסכת זו פתחה בהזכרת השתלשלות תורה שבעל פה כדי ללמדנו שאת ענייני המוסר יש ללמוד בצינורות של קודש כחלק ממצוות התורה (והלכת בדרכיו, ועשית הישר והטוב, ואהבת לרעך כמוך ועוד), ולא מספרים שחיברו חכמי הגויים.

מאידיך, גם בדברים הקשורים לעניינים גשמיים – אם מעורב בהם צד תרבותי – אסור ללמוד מגויים (בהשוואה רעיונית לאיסור חוקות הגויים החל על לבוש או תספורת של גויים כשיש בזה משום שחץ וגאוה, כמבואר ביו"ד סימן קע"ח סעיף א'), מפני שבאופן זה מעורב כאן עניינים של מוסר והשקפת עולם שלהם, וגם זה נכלל בחלק של "תורה בגויים".

דוגמאות מעשיות

(א) תחום העיצוב הוא בהשקפה ראשונה חול בעלמא, אך אחר התבוננות נוספת ניתן לראות כי מאפייני התרבות שולטים בו מאד מאד, שהרי מאפייני העיצוב מושפעים מהשקפת עולם. למשל, עד כמה יש להדגיש יופי חיצוני, מהם מאפייני האסתטיקה, מהו ה"שדר" העולה מהם ועוד. כך נוכל לראות כי ביתם של גדולי ישראל ובית המעוצב על ידי "מעצב פנים" של ימינו – עלולים להיראות שונים לגמרי זה מזה...

עיצוב בגדים גם הוא אינו חול גרידא. נוי הבגד מושפע מה"שדר" שאנו רוצים שיצא ממנו (לכן בגדים הם כבודו של האדם, כמבואר בשבת דף קי"ג). הרדיפה אחר "מותגים" ואחר "צו האופנה" המתחדש גורם לחדירה של תרבות חילונית-גויית.

ככלל, בעלי המוסר הדגישו כי מה שנחשב יפה בתרבות החילונית נחשב מכוער אצל טהורי לב, מפני שיופי חילוני מעורר את תאוות העולם, ואילו יופי תורני צריך להיות אצילי ומעורר רגשי קודש נשמתיים.

דברים אלה נכונים גם ביחס לסגנון ריקודים, מוסיקה וכד', כפי שכתבנו לעיל.

(ב) תחום השיווק בהשקפה ראשונה עלול להיראות כמו תחום של חול בעלמא, שהרי הוא כאילו עוסק רק בכלים מעשיים לשכנוע בני אדם לקנות מוצר מסוים. אמנם, אחר התבוננות מעמיקה נראה כי ריח השקר נודף מאופני שיווק רבים הנהוגים בימינו, שקר באופנים שונים וברמות שונות, ויש להיזהר.

לדוגמא, הצהרה כי מחיר מוצר הוא 3.99 ש"ח ולא 4 ש"ח גורמת לקונה טעות כאילו המוצר עולה רק כ-3 ש"ח, כך שלא ישים לב שבאמת הוא מוציא מכיסו 4 ש"ח.

דוגמא נוספת, יש מודעות המפרסמות באותיות ענק הטבה עצומה ללקוחות, ובכתב קטן למטה כתוב "בכפוף לתקנון", כשבתקנון זה גנוז העובדה שאין כאן הטבה כה גדולה כפי שנראה מהאותיות הגדולות.

(ג) תחום הפסיכולוגיה – רבים חושבים בטעות שהוא "חול" בעלמא, כך שניתן ללמוד אותו מפי גויים וחילוניים. אמנם, אחר התבוננות נוספת ניתן לראות כי בתחום הריפוי הנפשי משולבים עניינים של מוסר, ערכים ואמונות, לעתים באופן דק ומבלבל מאד, וכפי שידוע לרבים שכאשר לומדים ספר פסיכולוגיה צריך ללמוד אותו "בזהירות". על כן, למעשה יש צורך בריפוי נפשי טהור המושתת אך ורק על פי דרכה של תורה.

(ד) יש כיום ספרים המלמדים "דרך להצלחה" בתחומים שונים (בחברה, בעסקים, בקשרים בין-אישיים ועוד). בהשקפה ראשונה הדבר נראה חול בעלמא, כאילו יש כאן רק הדרכות טכניות להצלחה פרקטית, אך אחר קריאה עיונית בספרים מעין אלה ניכר בבירור שיש בהם ענייני מוסר וערכים רבים, ואם המחבר הוא חילוני או גוי – סביר מאד שבמקרים רבים יצליח להחדיר לקורא רוח זרה להשקפת עולמו, גם אם כרגע זה רק בדקות גדולה.

(ה) זהירות מיוחדת נדרשת מאיתנו בכל מה שקשור לעניינים שבין איש לאשתו (ובכלל זה הדרכת חתנים וכלות), אשר בזה ישראל הינם קדושים, צנועים וביישנים, ודרכם שונה מזו של אומות העולם, כך שחומר חילוני בעניינים אלה מחדיר קלקולים גדולים, ולכן, חשוב לשמש גדולי

תורה אמיתיים שאינם נגועים בהשפעות זרות. **לצערנו, יש כיום הרבה רבנים וספרים חדשים בתחום זה שאינם נקיים משיבושים.**

(ו) תחום הספרות גם הוא אינו חול בעלמא. תכני העלילה, רגשי הלב, דפוסי התנהגות ועבודת המידות של גיבוריה – בכל אלה טמון אוצר שלם של תרבות והשקפת עולם. על כן, יש לקרוא חומרי שירה וספרות של יראי ה' טהורי לב, שכל כתביהם מדריכים להתעלות ביראת שמים ומידות טובות.

ככלל, הדבר המובחר ביותר הוא לקרוא את הסיפורים המובאים במקרא ובחז"ל, וכן סיפורי צדיקים (וב"ה לילדים יש כיום את אלה בשפה קלה), אשר קדושה עליונה ואוצר גדול של יראת שמים טמון בהם.

(ז) מצויים קורסים אקדמיים העוסקים בפילוסופיה ודברי הגות סביב תחומים שונים. מטבע הדברים משולבים בהם תפיסות תרבותיות חילוניות, ויש לתת את הדעת לכך.

(ח) הכינוי "חילוני" אינו בא מלשון "חול", אלא מלשון "מחולל", שהרי מקור המילה הוא בתרגום אונקלוס, והוא משתמש במילה "חילוני" כתרגום למילה "זר" בתורה. כאשר מדינת ישראל עוסקת בתחומי "חול", כגון כלכלה, ביטחון, מדיניות חוץ, חינוך ועוד – בכל אלה היא תעסוק לאור התפיסה **החילונית** שלה, המושפעת מתרבות גויית מערבית, וממילא במקרים רבים היא תפעל **בניגוד לדרכה של תורה ותגרום לחילול השם**, ואף משרד הדתות והרבנות הראשית ינוהלו באופן חילוני על ידה (כגון שילובם של חילוניים בגוף הבוחר את הרבנים הראשיים).

למשל, כאשר המדינה מנהלת מלחמה, היא תחליט לעצור את הקרב על סמך שילוב של תפיסת ביטחון ותפיסת מדיניות חוץ חילוניים, **שאינם ברוח ההלכה**, וממילא המלחמה עלולה להסתיים בניגוד להלכות מלחמה המופיעים בש"ס ובמדרשי ההלכה (הרחיב את הדיבור על כך בעל ה"ציץ אליעזר" בספרו "הלכות מדינה" חלק ב').

כשחיים בתוך חברה ומדינה שיש בה חילול השם בתחומים רבים מאד – צריך הדרכה של **גדולי תורה** מהי צורת ההשתדלות המעשית המוטלת עלינו על מנת להחיש את ישועתנו, ואי"ה ניחד פרק מיוחד לעניין זה.

(ט) ענייני חול נחשבים למצווה כאשר נעשים לשם שמים, כמבואר בשו"ע או"ח סימן רלא', ומבואר שם כי הכוונה לשם שמים משפיעה גם על **אופן העשייה**. למשל, אכילה לשם שמים מתבטאת לא רק בכוונה אלא גם מה אוכלים, כמה אוכלים, על מה מדברים במהלך הסעודה ועוד. זוהי אחת הסיבות לכך שמשנתדלים הצדיקים לעשות כל דבר, גם דברי חול של רשות, בחבורת תלמידי חכמים צדיקים, מה שעלול להיות להיפך כאשר נעשה הדבר במסגרת חילונית.

לסיום

מכל האמור לעיל ניתן לראות עד כמה מוקפים אנו בתרבות חילונית המצויה בשטחי חיים רבים מאד (בנגלה או בהיחבא), ועד כמה אפשר להתקלקל בקלות אם לא עומדים היטב על המשמר. נראה שזו גם הסיבה לריבוי תלמידי חכמים בעלי השפעות זרות, שאין להם הבנה ישרה בתורה ובהוראה.

כל תפילה מסתיימת בשבח הגדול "שלא עשנו כגויי הארצות ולא שמנו כמשפחות האדמה", וכך היא הרוח הקדושה העולה מהלכות חוקות הגויים (יו"ד סימן קעח'): אנו מובדלים ושונים מאד מגויים וחילוניים בעניינים רבים, כתוצאה מעולם ערכים שונה המטביע את חותמו עליהם.

גאונים וצדיקים בכל הדורות השאירו לנו מורשת טהורה וקדושה כיצד לחנך ילדים, כיצד לרפא את הנפש, כיצד להשכין שלום בין אדם לחברו ובין איש לאשתו, כיצד לנהל מדינת הלכה על כל תחומיה ועוד. איננו זקוקים לספרים של חילונים או של גויים בעניינים מעין אלה. אשרי מי שבונה את עולמו בקדושה ובטהרה, תוך נקיות מוחלטת מהתרבות החילונית הסובבת אותנו בכל פינה. התפקיד שלנו הוא לגדול כך, ולגדל את בנינו לכך.

נזכיר כאן גם את אזהרתם של צדיקי הדורות, שגם בעסקי חול שאין בהם שום קלקול – יש לעסוק רק באקראי בעלמא, במיעוט ההכרחי, ולכוון בזה רק לשם שמים. עיסוק בענייני חול מעבר לנצרך, מקלקל את האדם.

הדרכה זו מושתתת על הדין בשו"ע (יו"ד רמ' סעיף ד' בהג"ה), יחד עם העובדה שענייני חול שייכים לקליפת נוגה (=קליפה הניתנת לתיקון). לכן, כשעוסקים בזה בקדושה כראוי, הרי הקליפה מתוקנת ונכללת בקדושה, וכשאינן הדבר כך, צד הקליפה גובר ומשפיע לרעה על האדם.

כאשר אדם בוחר לו רב, צריך לוודא שהרב עצמו נקי וטהור מהשפעות זרות. הבנת המיתרים העדינים שביהדות דורשת עמל רב של שנים ארוכות, וכשהלב והמוח מוטים ע"י תובנות זרות של חילוניים וגויים, **מקלקל הדבר את ההבנה הישרה בתורה**. התפשטותה של כפירת 12 הצעדים כמו גם קלקולים אחרים, עוזרת לנו לראות היכן יש חילולי תורה, אשר יש להתרחק מהם מאד מאד.

הערה לסיום: אמת כי **יחידי סגולה** עיינו בחומרים שיש בהם קלקולים כדי להוציא מהם נקודות טובות, אך זה שייך רק ל**יחידי הדורות**, ורק כהוראת שעה במקום הכרח כשנראה להם צורך בדבר, ואין לנו להחזיק את עצמנו כאחד מהם.

פרק ו: סימני היכר לקלוקלים רוחניים

המטרה של פרק זה היא לסייע בזיהויים של קלוקלים, תוך שימוש בידע שהצטבר בידינו ממה שנעשה בשטח.

דרכי זיהוי של שיעורים או קורסים שיש בהם קלוקל

(א) אינטואיציה יהודית בריאה

במקרים רבים אנשים הרגישו "משהו לא נראה לי", "מוזר שרב אומר ככה", "הדברים לא מסתדרים עם כל מה שלמדתי עד היום", "מעולם לא שמעתי דבר כזה" וכדומה. אמנם, מחמת הביטול העצמי לרב שמעביר את השיעור, ביטלו מחשבות אלה והפנימו רעיונות מוטעים. לכן, בתקופה מלאה טעויות, ההדרכה המומלצת היא לבדוק את התכנים (יחד עם המקורות בחז"ל המובאות כביסוס לרעיונות התמוהים) אצל זקני ההוראה. צריך לזכור שכיום גם רב או רבנית מפורסמים, שרבים שומעים אותם, אין בזה שום ערובה לכך שהם מלמדים דברים נכונים. חשוב לשים לב: אין לנו ולשקוט על סמך מקורות בחז"ל שמביאים מעבירי השיעורים לדבריהם התמוהים, כי הראיות עלולות להיות באופן של גילוי פנים בתורה שלא כהלכה.

(ב) סימנים חיצוניים העלולים להעיד על קלוקל פנימי

א. שפת דיבור: גדולי תורה אמיתיים הצטיינו בכל הדורות בשפת דיבור נקייה מאד, המתובלת בציטוטי פסוקים ומאמרי חז"ל. כאשר רב או רבנית מדברים במילים לא נקיות, הלקוחות משפת הדיבור של חילוניים וגויים, יש לחשוש ולבדוק היטב את כשרותה של הדרך המוצעת (כאותו כהן שאמר שאכל "כזבב הלטאה", ומחמת הפגם בסגנון הדיבור בדקו אחריו ומצאו בו שמץ פסול, ראה ילקוט"ש פי' נח רמז נה').
ב. מקורות הידע: כאשר מצהירים שהדרך הנלמדת נשענת גם על מקורות חילוניים (ספרות, אנשי מקצוע וכד'), יש לחשוש ולבדוק היטב את כשרותה של הדרך המוצעת. קל וחומר שיש לחשוש כאשר מעבירי הקורס הם עצמם חילוניים.
הוא הדין כאשר הרב או הרבנית ממליצים לקנות ספרים של חילוניים, יש לחשוש מאד ולבדוק היטב את כשרותה של הדרך המוצעת.

ג. אופן הפרסום: גדולי תורה אמיתיים בכל הדורות פעלו מתוך ענווה ויראת שמים ביחס לספרים שכתבו. שיווק בדרך חילונית, כמו למשל שימוש בפיתויים חילוניים למשיכת "לקוחות", מעורר חשד על טהרת התכנים (האישה השונמית הכירה בקדושתו של אלישע בזכות המעשים הקטנים שראתה בהנהגתו, כמבואר במלכים ב ד, ט וברש"י שם, והוא הדין להיפך). למשל, מסגרת רוחנית כלשהי שווקה באמצעות "פיתוי" שיימכרו שם בגדי מותגים במחיר מוזל (וידועה התייחסותם של גדולי המוסר לרדיפה אחר מותגים)...

(ג) שינויים ביהדות

כאשר מדברים על שינויים ביהדות מסיבות שונות (דור העקב, ארץ ישראל, שינוי טבע האדם וכד') – יש לחשוש מאד מאד, ולבדוק היטב עם זקני הוראה את התכנים הנלמדים. בנוסף, כאשר מדברים על ספרים שנכתבו בעבר על ידי גאונים וצדיקים, ואומרים שהם כבר לא רלוונטיים או שאין צורך בהם – יש לחשוש מאד לכשרות התכנים.

חשוב לציין כי דרכי זיהוי אלה אינם מהווים בטחון שלם, מפני שקיימים כיום "מפורסמים של שקר" (תופעה שר' נחמן מברסלב הרבה להזהיר ולהתריע מפניה), דהיינו, אלה היודעים לדבר בלשון חכמים, להביא מקורות לדבריהם מספרי רבותינו (בדרך של גילוי פנים שלא כהלכה), לסחוף שומעים רבים אחריהם, בעוד שלפי האמת הם מחטיאים את הרבים בדעות הנוגדות דעת תורה, בהדרכות הנוגדות את ההלכה, ולעיתים אף בכפירה גמורה.

ככלל, מהניסיון בשטח עולה **שברוב המקרים**, כאשר נמצא קלקול רוחני בתחום מסוים, הדבר אינו נעצר רק בזה, אלא, מעיד הדבר על גישה כללית פתוחה לרוח חילונית, כך שיש חשש גדול שיימצאו שם קלקולים בתחומים נוספים.

מספר טעויות רוחניות נפוצות

(א) כפירה ברוח 12 צעדים

טעות נפוצה ברוח זו היא שהאדם מתייחס לחלק מחטאיו בעבר או בהווה או בעתיד כאילו אין בידו את היכולת לשנותם. יש סדנאות בהם האדם נדרש לערוך מיפוי יומי ולהחליט על איזה מצוות ועבירות הוא יכול לעבוד היום ועל איזה אינו יכול. יש בזה ניגוד ליסודות האמונה, כי על כל חיובי התורה בכל רגע נאמר "בפיך ובלבבך לעשותו", ונאמר "ובחרת בחיים".

טעות מצויה המסתעפת מזה היא אותן תכניות רוחניות המציעות לאדם לבחור דבר אחד ולהתחזק בו. **כתופעת לוואי** משיטה זו מתפתחת תובנה שגויה שבאותו זמן אין לו יכולת לעבוד גם על עבירות אחרות שהוא נכשל בהם, ולגביהם הוא כאילו "אנוס" – (תפיסת **חולה ולא חוטא**), וזהו ניגוד גמור לאמונת כוח הבחירה ואמונת שכר ועונש.

הערה: נשים לב, למשל, להדרכה המוסרית של הרמח"ל בספר מסילת ישרים, אשר לפיה הדבר הבסיסי לעבודה המוסרית הוא מידת הזהירות, היינו, **לפעול בכל רגע מתוך חשיבה** ולא מתוך זרימת חיים סתמית חסרת חשיבה (הנסחפת אחר הרגלים ותאוות). מי שקונה מידה זו, יכול לעבוד ביום אחד על מספר רב של כישלונות. באופן זה הבסיס לכל העבודה הוא אמונה ביכולת הגדולה של האדם לגבור על כל חולשותיו.

הרב וולבה בשיעור העוסק באמונת כוח הבחירה אמר שקיבל בשם הרב הוטנר זצ"ל **שעיקר הכפירה בדור העקב היא הכפירה בכוח הבחירה החופשית**. הרב וולבה הדגיש שכאשר אנו אומרים משפט בסגנון של "אני לא יכול להגיע בזמן לתפילה" או "אני לא יכול להפסיק באמצעי", יש בזה **כפירה בבחירה חופשית**, כי התנהגות האדם מסורה לגמרי בידיו (יש לומר "קשה ליי ולא איני יכול"). עוד הוסיף לציין שגם משפטי רחמנות כמו "הוא בא מבית הרוס ולכן לא פלא שהדרדר לפשע, הוא **לא אשם**" – גם זה כפירה בבחירה חופשית, כי הקשיים האישיים אינם מונעים את היכולת לבחור בטוב, וממילא אין בזה פטור מעונש או עילה להסרת האחריות.

למעשה, רוח 12 הצעדים מחדירה בתוכנו קלקולים רבים נוספים, וכבר יצא על כך פרסום יפה של ארגון "טהרת החינוך והטיפול בישראל" (ניתן לפנות אליהם לקבל מאמר זה במייל yisraelsaba12@gmail.com), כך שאין צורך לכפול את הדברים.

(ב) סדנאות העוסקות בקדושת חיי האישות ברוח חילונית (וכן הדרכת חתנים והדרכת כלות)

מחמת הצניעות הראויה לנושא זה, לא נוכל לדון כאן בפרטי העניין, אולם, נוכל לעורר כאן על עיקרון כללי שרבים טועים בו, והוא נוגע גם לתחומים נוספים:

כאשר מצווה כוללת התעסקות גשמית, צד גשמי זה הופך למצווה. אמנם, גם כאשר צד גשמי הופך למצווה – אין הכוונה שמותר לעשותו מעתה בגסות של הרחוב החילוני, אלא להיפך, יש לעשותו בעדינות של קדושה הנמסרת לנו רק מתוך המסורת של גדולי ישראל, ולכוון בזה לשם מצווה.

כבר התבאר בפרק הקודם שמעשה גשמי שנעשה על פי תרבות חילונית מקבל גוון מעשי שונה לחלוטין ממעשה כזה שנעשה בעדינות של קדושה לשם שמים. **לכן, כאשר מדריכים לקיים מצוות הקשורות לעניינים גשמיים על פי הדרכתם של גויים וחילוניים – הרי הוא מחטיא את הרבים ומחלל את התורה.**

יש לזכור מה שכתבו האחרונים, שגם כאשר עיסוק גשמי מהווה מצווה, עדיין נאמר על זה "יצר – תהא שמאל דוחה וימין מקרבת", כי **תאוה שיש בה מצווה – צריך לקרב אותה אך גם למעט בה**. עדינות זו מקבלים רק בשימוש נכון של חכמים אמיתיים, ויש להיזהר מאלה המלמדים מקורות

העוסקים בפן אחד בלבד (דהיינו, יש המלמדים רק מקורות העוסקים בימין המקרבת של היצר ולא במקורות העוסקים בשמאל הדוחה, או שלא מלמדים את האיזון הנכון ביניהם).

עיקרון נוסף שרבים טועים בו בהקשר זה הוא הבנת הדרך לשבר את כוחו של היצר הרע: הטועים אחר תרבות המערב חושבים שככל שנתיר ואף נעודד גסות חומרית (גם בדברים שאין ראוי להתירם על פי עיקר הדין), כך ייחלש היצר, וכך יהיה פתרון הולם לחוסר הצניעות הנראה ברחוב. הגישה האמיתית של חז"ל היא "מרעיבו – שבע", ונסתפק בכך במסגרת זו.

(ג) סדנאות ברוח "תורת ארץ ישראל" (בהבנה מוטעית)

טעות גדולה ורחבה מאד מאד התפשטה ביחס להבנת המושג "תורת ארץ ישראל" וביחס להשלכות המעשיות הנובעות ממנו (יש לשים לב לכך שאם לומדים, למשל, את פרק יג' באורות התורה ללא בסיס מקיף ועמוק בהלכה ובמוסר, עלולים להגיע למסקנות מעשיות שגויות מאד).

קשה להעלות על הכתב את כל הטעויות בעניין זה, אך ניתן לציין מספר דוגמאות, המצויות בגסות או בדקות (=משקלים רוחניים שלא במינון נכון): פגיעה בחשיבותם של ספרי מוסר, פגיעה בתפקידה החשוב של יראת העונש (הנצרכת לכל אדם בכל מדרגה), עיסוק באידאלים כלליים שאינם הולמים כלל את רמת העוסק בהם ואת כמות העיסוק בהם, תחושה מדומה של שייכות למידת הקדושה תוך פגיעה בחשיבותה של הפרישות הקודמת לה בהכרח (ומכאן מצוי לפעמים עידוד לאהבת תענוגות גשמיות² באיצטלא של כוונה לשם שמים), עידוד להרבות בענייני חול מעבר למיעוט הנצרך ועוד.

כאמור, אי אפשר לדון בהרחבה על כל אחת מטעויות אלה, אבל העיקרון הוא שהרב קוק זצ"ל בעצמו כתב שדרכו אינה עוקרת מאומה מכל הספרים של רבותינו מהדורות הקודמים, ורק מדגיש הוא שיש להכיר בתהליך הגאולה ההולך וצומח בימינו ולפעול למען הצלחתו כראוי. עוד כתב שיהדות שלימה תתפתח רק בעיסוק בכל הספרים של כל הצדיקים בכל מקצועות התורה, ומי שלומד כך רואה ומכיר מיד בכל הטעויות שנזכרו כאן.

כדברים האלה קבלתי גם ממו"ר הרב דרוקמן שליט"א. הרב אמר שאם נתבונן באירועי החדשות נוכל לשמוע על מקרי פשע מחלחלים ומזעזעים, כך שאמנם יש התקדמות בתהליך הגאולה, אך עדיין **רחוקים אנו מאד מאד מן התכלית**, כך שפשוט שיש להרבות בעבודה מוסרית באופן המדויק שהדריכו רבותינו ללא שום שינוי (והוסיף שגם האבחנה של המסילת ישרים בפרק ד' שרוב העולם מתעורר על ידי יראת העונש לא השתנתה כלל). הרב הוסיף ואמר שקיימות כיום שני סוגי טעויות: כאלה שמציגים ערכים לא נכונים כאילו הם רצון ה', וכאלה שמציגים ערכים נכונים אך במינון או ביישום שאינו נכון.

2 לדוגמה, רבנים עודדו להשקיע בקניית בגדי מותגים יקרים, פנייה למעצבי בגדים, השתתפות בחוגים של ריקודים שיש בהם גסות רבה, וכל זה בא באיצטלא של מידת הקדושה לשם שמים.

פרק ז: הדרך להחיש את גאולתם של ישראל

מבוא

תהליך הגאולה המתחולל בימינו מתקדם מתוך חילול השם, ויחד עם חילול השם. תהליך גאולה של "עני ורוכב על החמור" מתאפיין בכך שכוחות חיוביים רבים מתעוררים בתוך מחנה שמחלל את השם ופועל נגד התורה באמצעות כוחות אלה. הס"א הולכת ומתגברת במלוא עוזה לפני כליונה המוחלט לאחוז בכל כוחה בכל דבר חיובי המתעורר בישראל – בחומרות וברוחניות – על מנת לטמא ולקלקל אותו מלגלות את רצון ה', ולרתום אותו לכוחותיה שלה ר"ל.

מציאות כזאת מעוררת שאלות הלכתיות קשות מאד. מצד אחד, צריך לפעול עם א-ל ולקדם את תהליך הגאולה, מאידך, מחויבים אנו לדקדק בשמירת ההלכה, וההלכה מרחיקה אותנו מאד מסביבה מקולקלת (כמבואר באריכות בפרקים הקודמים). אם כן, מה עלינו לעשות?

נושא זה רחב מאד ועמוק מאד. ננסה לעמוד בתמציתיות רבה על מספר יסודות מרכזיים, שנראה שגם הציבור התורני מאד יוכל להתעורר מהם לנקודות מבט חדשות, שיש בהם חשיבות רבה והכרחיות גדולה.

שימוש כל הגאונים והצדיקים בליבון הלכה

פוסק גדול בכל שאלה הלכתית מכיר את כל שיטות הראשונים והאחרונים, ולפי זה יודע להכריע בשאלות כבדות משקל. כך היא דרך האמת בפסיקת הלכה, ואלו הם עמודי ההוראה ששתל הקב"ה בכל דור ודור. כך מתחנכים גם לומדי התורה: עיון בשיטות השונות והבנת היחס ביניהם בסברא ישרה.

הבנה מעמיקה של מכלול השיטות מאפשר לברר מהו המכנה המשותף המוסכם על כולם, תוך שאיפה לצמצם את נקודות המחלוקת. ביחס לנקודות המחלוקת – לפעמים קיימת הכרעה הלכתית מי צדק ומי לא, ולעיתים כולם צדקו, אלא שכל אחד דיבר על מצב שונה או על בחינה אחרת של אותו מצב, כך שנצטרך לאמץ את כל הדעות של כולם בהוראה למעשה.

גישה זו מושתתת גם על פנימיות התורה, לפיה יש שבעים פנים לתורה, והיינו, ניצוצות של אמת מפוזרות בקרב כל הדעות השונות החלוקות, ורק לימוד של כל הדעות בסברא ישרה כנ"ל יביא להבנת רצון ה' בשלמות (כך דרכו של הרב קוק זצ"ל; ראה גם ליקוטי מוהר"ן ס"א, ה ועוד).

הערה: מדובר כאן רק על גאוני וצדיקי הדורות, אשר יראתם קודמת לחכמתם, וכל חכמתם שאובה רק מתוך דברי רבותינו, ללא השפעות זרות. מי שאינו כזה, אינו בכלל השבעים פנים של תורה.

גם בבירור הנידון שלנו יש ללכת לאורה של דרך זו, ואין ספק שדברי הרצי"ה זצ"ל נכונים גם בענייננו, גם כלפי הזרם הדתי-לאומי התורני וגם כלפי הזרם החרדי: "אל יחשוב כל אחד שרק איתו כל האמת והצדק". כפי שנראה להלן, ניצוצות קודש פזורים בשני הזרמים, וכשיחברו כולם יחד, יתגלה בשלמות רצון ה'.

דעת רוב גדולי הפוסקים ביחס למציאות ימינו

מאז לפני כ-150 שנה דנו גאוני וצדיקי הדורות בשאלות קשות מאד: האם כבר נפלו חומות שלושת השבועות שאסור לשבור אותם? אם תאמר שנפלו, כיצד יש לפעול נוכח החומות החדשות (בגשמיות ורוחניות) שנבנו בפנינו (על ידי גויים וחילוניים), שהרי כל הדוחק את השעה השעה דוחקת אותו, ועוד, שלא היה תמיד ברור איזה תהליכים מותרים על פי ההלכה [גם בקרב תלמידי הרב קוק זצ"ל לא היה פשוט כלל האם לפי התורה מותר לתמוך בהצעת החלוקה של האו"ם ולהקים מדינה על סמך הצעה זו. ראה מי מרום ח"ו (מעייני הישועה) סוף ח"ג (עמ' שטו') טיעונים מנומקים נגד הצעת החלוקה ונגד הקמת מדינה על בסיס הצעה זו].

שאלות כבדות אלו אינן למעשה כיום, עם ההכרזה על הקמת מדינת ישראל, וכך כתב הגר"ע יוסף (שו"ת יביע אומר ח"ו תשובה מא' אות ה): "רבים ועצומים מגדולי ישראל רואים בהקמת המדינה אתחלתא דגאולה... והגר"מ כשר שליט"א בספרו התקופה הגדולה (עמודים שעד - שעח) הביא

כרוז בשם דעת תורה, שחתומים עליו כמעט כל גדולי הדור, וקוראים את הקמת מדינת ישראל בשם אתחלתא דגאולה".

כלומר, אחר שכבר קמה מדינת ישראל, הסכימו רוב גדולי ישראל **שכך בחר ה'** לגלגל "אתחלתא דגאולה", אלא, שיש לדון כיצד לפעול מעתה על מנת לקדם את תהליך הגאולה למרות הקשיים העזים של הקמת מדינה במצב גשמי ורוחני מדולדל כזה.

לכן, איננו מתייחסים במאמר זה לדעות הסבורות שחל איסור הלכתי בעצם קיומה של המדינה ובעצם התמיכה והשיתוף בה ובמוסדותיה (מחמת איסורי שלושת השבועות שעדיין לא בטלו), אשר חלק מהסוברים כך חיבקו את אותו הרשע מאיראן המעוניין בהשמדת מדינת ישראל, מכיוון שדעה זו נדחתה על ידי רוב גדולי הדור.

כעת באנו למחלוקת חדשה בין הרבנים השמחים על אתחלתא דגאולה ביחס לאופן הפעולה. למשל, רבים מהם מתנגדים לגיוס לצה"ל ולאמירת הלל ביום העצמאות, ואין הדבר סותר אצלם את ההכרה והשמחה בתהליך הגאולה. הדרך הנכונה היא ללמוד בסברא ישרה את הצדדים השונים של מחלוקות מעין אלה.

הדרכות מעשיות

הרב חרל"פ כתב מכתב חשוב העוסק בשאלה מה לעשות על מנת לקדם את תהליך הגאולה אל ייעודו, ולגלות את אורות הקודש העליונים הגנוזים בו (אמרות טהורות עמ' קעז' ואילך). במכתב זה מבואר שתמיכתו של הרב קוק זצ"ל בתנועה הציונית החילונית הייתה **כרוכה בד בבד** עם השתדלותו הגדולה להקמת "דגל ירושלים", מפני שזהו עיקר ההשתדלות שבכוחה לגלות את אורות הקודש הגנוזים בתהליך הלאומי, ולטהר אותו מכל הסיגים האחוזים בו. חזון יקר זה של "דגל ירושלים" עולה בקנה אחד ומקבל תוספת הבהרה באמצעות רעיונות והדרכות נוספים שכתבו הרב וולבה (עולם הידידות עמ' סז' ואילך), ה"ציץ אליעזר" (בספרו הלכות מדינה), הגרצ"פ פרנק (מובא שם בהקדמה לחלק ב) ועוד רבים מגדולי ישראל. על פי מקורות אלה, נציג בתמציתיות רבה מספר עקרונות יסוד להנהגתם של שלמי אמוני ישראל בתקופת אתחלתא דגאולה זו, אשר מטרתן **לקדם את תהליך הגאולה תוך שמירה על קדושה וטהרה מלאים של העוסקים בכך** :

(א) אחדות בעולם התורה : קיים הכרח לאחד את כל הזרמים בעולם התורה סביב התמיכה בתהליך הגאולה. הרב חרל"פ הוסיף לבאר שאחדות זו כוללת גם **הנהגה מאוחדת** סביב ההדרכות המעשיות הנגזרות מכך (כגון מה לעודד וכיצד או למה להתנגד וכיצד).

אחדות זו כוללת, למשל, הקמת רבנות ראשית אחת המאגדת את כל הרבנים בארץ ישראל; הקמת תנועת "דגל ירושלים" המאחדת את כל הרבנים בכל העולם סביב התמיכה הרעיונית והמעשית בתהליך הגאולה; הקמת ישיבה מרכזית עולמית, המהווה מרכז רוחני לעולם התורה בעולם כולו ברוח זו של "דגל ירושלים" ועוד.

גם הגרצ"פ פרנק כתב שאם כל הרבנים בארץ ישראל יהיו מאוחדים לשמוח בפקידת ה' את עמו, יחד עם התנגדות בלתי מתפשרת לכל דבר המתנגד לרוח ישראל, לא יהיה עוד חשש מפני החילוניות של מוסדות המדינה, ואדרבה, גוף רבני מאוחד וחזק כזה (הגורר אחריו את כל מוקירי המסורת בישראל) יוכל להשפיע בנקל לטובה על הכיוון הרוחני של המדינה.

הרב פרנק הוסיף שרבנים המתירים דברים הנוגדים את ההלכה – פוגעים פגיעה חמורה במדינה, מפני שהחילוניים שואבים כוח רב מפילוג פסול זה בתוכנו, המחליש את כוחו של עולם התורה, וממילא נחלש גם קדושתה וטהרתה של המדינה.

(ב) הכוונה תורנית למדינת ישראל : עולם התורה המאוחד יראה בבהירות כיצד יש לנהל את מוסדות המדינה על פי התורה. גדולי תורה ישדרו שמחה ורצון של שלמי אמוני ישראל ליטול חלק מעשי בכל תחומי המדינה, ובלבד שהדברים יתנהלו כפי רצון התורה, תוך הסברה שזהו הטוב האמיתי לעם ישראל, וזהו המפתח האמיתי להצלחת דרכו האלוקית והנצחית.

(ג) מחאה והתנגדות: יש לעסוק באופן תמידי בכתב ובעל פה בהתנגדות לדברים הנוגדים את דרך התורה (בעל ה"ציץ אליעזר"). דבר זה חשוב גם מצד הלכות תוכחה, וגם כדי שאנו נשמור על עצמנו שקלקולים אלה לא יחדרו לתוכנו ולא נתרגל אליהם.

בנוסף, יש להקפיד שלא להצטרף לתנועות חילוניות כשכרוך הדבר באיסור (כגון חשיפה לדברים שליליים) או בחשש לקלקול רוחני, גם אם הדבר גורם לווייתורים אישיים, וגם אם צריך לשם כך להשתמט מחובות ציבוריות. פרישה זו שומרת על שלמי אמוני ישראל מפני קלקול, ובסופו של דבר תביא לידי תיקון מוסדות המדינה כולם (הרב חרל"פ; הרב וולבה; וראה בעניין זה עוד להלן).

(ד) העלאת תכני הקודש ועבודת הקודש בעולם התורה: עמידה במקום מבחינה רוחנית מביאה לנפילה, קל וחומר כשחיי החומר עולים וגואים ורמת הקדושה אינה מתעלה בהתאם. לכן, ככל שהעולם החילוני מרחיב את בניין הגוף הלאומי החומרי יותר ויותר שלא ברוח התורה, כך צריך גם עולם התורה להעלות את עבודת הקודש לרמות עליונות ונשגבות, בכל מקצועות התורה, בשכל וברגש, ולהצמיח ענקי רוח, גדולי דעה וטהורי לב, אשר יהוו מאור רוחני בתקופה זו.

(ה) שלא ליטול חלק מעשי בתנועות חילוניות: הרב וולבה כתב שלדעת רוב גדולי התורה – בניגוד לתלמידי הרב קוק – עזרה פעילה של שלמי אמוני ישראל בכל שטחי המדינה החילונית לא תביא לקירוב לבבות ולרצונם של החילוניים להתקרב לדרכה של תורה, אלא להיפך, הציבור התורני ימצא את עצמו מושפע מהם, ויילחץ מווייתור לווייתור בענייני הלכה, אשר כל וויתור אסור בהם.

אמנם, כאשר נעייין היטב נראה כי כך כתב גם הרב חרל"פ, אשר העביר ביקורת על דרכה של תנועת המזרחי, ותוכן דבריו הוא שהשתתפות מעשית בתנועות חילוניות (גם אם שומרים על צרכים אישיים של דתיים בתוכן) לא יאפשר התרוממות יסודית מההתנהלות החילונית והסערות הרוחניות הכרוכות בה, וכאשר לא עולים – נופלים, וממילא הנהגה זו אינה נכונה. כיוצא בזה, בשו"ת שבט הלוי (ח"א סימן כ') מבואר כי אמנם יש עלינו מצווה לקרב רחוקים בעבותות אהבה, אך זה דווקא במקום שיראי ה' הם מנהיגי המקום, ומקרבים את האדם שהגיע אליהם. אמנם, במקום שבו מנהיגי המקום בכל העניינים הם פורקי עול, אין כאן הנהגה של להיות יחד איתם כדי לקרובם, אדרבה, יש חשש שהוא ייגרר אחריהם.

(ו) שלא לרחק ולתעב את מוסדות המדינה מכל וכל: הרב חרל"פ מדגיש כי גם תנועות שאין לנו יכולת ליטול חלק מעשי בהם מחמת פריקת העול שבהם, יש לזכור שהם מבטאות מגמות חשובות המתחדשות ונבנות בעם ישראל, ורוצים אנו בזיכונם ולא בכיליונם, וזה משפיע על כך שאנו צריכים לבטא את שמחתנו בהם, אלא שיש להסביר שלטובת עם ישראל, שהוא עם ה', ולטובת הצלחתו האלוקית והנצחית – חייבים הדברים להיעשות אך ורק על פי תורה, ואז נשמח כולנו ליטול חלק בהם.

הרב וולבה מדגיש שאמנם לדעת מנהיגי "יהדות התורה" לא היה נכון להכריז על הקמת מדינה במצב רוחני כה ירוד, אמנם, לאחר שקמה המדינה – תפקידנו הוא להקים מפלגות דתיות שתפקידן להוציא מהמשלה כל מה שאפשר על מנת לחזק את עולם התורה. בזכות עולם התורה המזכה את כלל ישראל בעצם קיומו בשילוב עם פעילות מעשית לקירוב רחוקים, יחד עם מאורעות שהקב"ה מזמן לנו לעורר את העם לתשובה (כמו ניצחון מלחמת ששת הימים) – נזכה שבעז"ה המדינה תעקור את הגישה החילונית היסודית שלה.

לסיום

נראה לכאורה שאיננו עושים כראוי (ברמה הציבורית הכללית) את הנדרש מאיתנו. הציבור הדתי לאומי התורני מצטרף לתנועות החילוניות, מבלי לדרוש כראוי את תיקונם של בעיות רוחניות רבות וקשות, ואכן, רואים שציבור זה נלחץ מוויתור לויתור, ואף אינו נשמר כראוי מחדירת השפעות זרות רבות החודרות לתוכו (כפי שפרטנו בפרקים הקודמים באריכות רבה). בנוסף, רבים מסתכלים בעין שלילית על חרדים שאינם משרתים בצבא כמונו, ואינם חוגגים את יום העצמאות כמונו, ולא מעלים על הדעת כיצד לגשר על הפערים ה"תהומיים" האלה.

נשן שנית מה שהזכרנו לעיל: ההשתדלות ה**מרכזית והעיקרית** המוטלת עלינו כדי לטהר ולקדש את התהליך החילוני המתרחש לנגד עינינו הוא לאחד את עולם התורה כולו לאגודה אחת סביב מטרה זו.

נתאר לעצמנו כמה דברים יפים נוכל לקבל מגדולי דור חרדים: עמידה זקופת קומה ובלתי מתפשרת מול דרישות הממשלה החילונית, נכונות לויתורים אישיים על מנת שלא להיחשף לסביבה מקולקלת ועוד (יש לבאר מדוע אין זה סותר את החיוב ההלכתי של התגייסות למלחמת מצווה, אלא שאיננו רוצים להאריך במסגרת זו). מאידך, אנו נוכל להביא רוח גדולה של אמונה בקדושה העשויה להתגלות מהמדינה הממשית העומדת לפנינו כאן ועכשיו – אם נצליח לזכך אותה שלא תהפוך ל"תפלצת", כלשון הרב קוק זצ"ל.

בנוסף, צריך שלא להסתייג ממי שנוהג באופן מעשי אחרת מאיתנו. למשל, אדמוריי"ם חסידיים רבים ופוסקים ספרדיים שונים שמחים בהקמת המדינה, ובכל זאת רבו המתנגדים לגיוס לצבא וכן לאמירת הלל בברכה ביום העצמאות וכד' מסיבות שונות (אין כאן המקום להרחיב בהסברים).

מתוך גישה זו – שאנו לא מושלמים, ויש לנו מה ללמוד ולקבל מזרמים אחרים, ולדעת שגם כיום לא כל ניצוצות הקדושה נמצאים רק אצלנו, ולקבל את העובדה שיש הנהגות מעשיות שונות על אף השמחה המשותפת בתהליך הגאולה ורצון משותף לקדמו – נוכל לקדם את חזון "דגל ירושלים", וכך נהיה תלמידים נאמנים של מרן הרב קוק זצוק"ל. נזכור: חזון "דגל ירושלים" נעשה כחזון שאין לו דורשים, ואשרי הראשונים שייחלצו חושים לפני המחנה להגשים חזון זה, אשר יוביל אותנו בעז"ה עדי הגאולה השלימה.

לסיום – קדושה אנו מבקשים

הדברים שנזכרו במאמר זה הם בבחינת דוגמאות, ותן לחכם ויחכם עוד. הצד העקרוני העולה מהם הוא שצריך לחזור ליראת שמים טהורה "של פעם", יראה המטוהרת מכל החידושים הנוצצים והפסולים שנוצרו בימינו.

לשם כך יש לחזור לשמש את צדיקי וגאוני הדורות (מפיהם ומכתביהם), ולמעט בפרשנויות שנכתבו בדורות מאוחרים, מפני שהשגיאה מצויה בהם. בנוסף, הכרת דרכם של כל הצדיקים בכל מקצועות התורה, מפגישה אותנו עם המיתרים העדינים השונים של חיי התורה, וכך נוכל לקנות הבנה שלימה וישרה בדרכה של תורה. מקצועותיה השונים של התורה בונים אדם שלם, וכל חיסרון במקצוע אחד עלול להוביל לפגם בהבנה ובהוראה. כמה רחב הוא פרד"ס התורה: תנ"ך, הלכות, פלפול, דברי אגדה (אמונה ומוסר), סתרי תורה ועוד. אשרי האיש העולה ומשתלם בכל אלה, ומזכה מתורתו השלימה לכל בני דורו ולכל הדורות כולם.

שאיפת החיים שלנו צריכה להיות שעולם הערכים והתרבות ינבע אך ורק מתוך מעיין התורה: שירת קודש, ספרי קודש, יופי של קדושה, מוסר של קדושה, כוחות חיים הנובעים מקדושה ועוד. אשרי מי שאין לו "תרבות פנאי", דהיינו, אין לו שום תרבות מלבד הכיסופים להתענג על ה' על ידי תורתו ומצוותיו, וכשאינו לו כוח ללמוד בעיון הוא נח בלימוד קל יותר, וכשאינו לו כוח גם לזה הוא נח בקיום מצוות מעשיות, וכשאינו כוח לזה – הולך לנוח כפשוטו... אשרי מי שהתורה נותנת לו **גבורת ארי** לפעול נגד טבעו ולכבוש את יצרו בכל עת. נראה שאנשים רבים לא מכירים מקרוב גיבורי כח קדושים כאלה, ולכן נפלו לכפירת "חוסר האונים" או לחוסר אמונה שבכוחו של צדיק כזה להעלות כל מכור וכל חוטא וכל בעל קושי מהמקום שנפל לשם, והכל מכוח עזות הקדושה הבוערת בנפשו, הניכרת בפניו ובדיבורו. אשרי הפונה אליו ולא אל אנשים הספוגים מרעיונות של גויים וחילוניים, כי איש קדוש זה מאציל מחכמתו וגבורתו לאחרים, ומלמד אותם ללכת בדרך שהוא עצמו הולך בה – **בחכמה ובגבורה** – בכל עת.

צריך לדעת שהטכנולוגיה, גם כשהיא **כשרה למהדרין**, יש בה משום מותרות של גשמיות, דהיינו, נוכחות מיותרת של ענייני העולם הזה בחיינו (ריבוי מיותר של תקשורת, הודעות, חדשות, תמונות, סרטונים ועוד). בזה דומה הטכנולוגיה ליין: מיעוטו יפה ומשמח, רובו משכר ומזיק. אכן, הטכנולוגיה מבטאת את התקדמות העולם, אך כשהיא נצרכת ולא מיותרת. בעלי המוסר הדגישו שככל שיש פחות נוכחות של גשמיות בחיינו, ככל שאנו מקטינים את נקודות החיכוך שלנו עם העולם הזה, כך אנו רחוקים יותר מהחטא. ממילא נבין כי לא כל בית צריך את כל חידושי הטכנולוגיה.

פשטות של חיים ללא חידושים טכנולוגיים שיש בהם איסור או מותרות מחנכת אותנו לחיים של הסתפקות במועט, התחשבות, שלווה נפש, זריזות ושאר מידות טובות. מאידך, טכנולוגיה של מותרות (גם כשהיא כשרה למהדרין) עלולה בנקל להרגיל לפינוק, עצלות, אנוכיות, חומרנות וכיוצא באלה. לכן, **נשמח** לוותר על חידושים טכנולוגיים רבים שאין בהם צורך, וקל וחומר כשיש בהם קלקול או חשיפה לקלקול, ונרוויח את כל אוצר המידות הטובות הגנוז בהיעדרם של אלה.

כלל חשוב בידינו: מי שטעם את מתיקותה של מידת הפרישות – הוא היודע להרגיש את נועם הקדושה. מתוך אהבת התעניות והסיגופים ומתוך סלידה מתאוות אכילה הבלית, עולה הנועם המיוחד של אכילה בקדושה, כשהוא אמיתי ולא דימיון בעלמא. בדומה לכך, מתוך סלידה כלפי

הבלי העולם, ומתוך צימאון עמוק לא-ל חי, ניתן לחוש את הנועם האמיתי במצוות המעשיות הקשורות ליישוב ארץ ישראל, ולקיים אותם באופן המדויק והנכון.

הצדיקים ידעו לזהות מפורסמים של שקר, המחללים את התורה, וסוחפים אחריהם את המון העם, לרבות תלמידי חכמים, וכוח נחש הקדמוני בעזרם, בעוד צדיקי האמת המלמדים את העם תורת אמת – חלש כוחם.

על מציאות זו סיפר לנו ר' נחמן הקדוש את "מעשה בבן מלך ובן שפחה שנתחלפו" (המלוכני בו סוד "היכלי התמורות" ואופן תיקונם). רואים אנו בעינינו כיום איך בן השפחה יושב על כיסא המלך, דהיינו, הרב המחלל את התורה נחשב בטעות כאילו הוא "מגדולי הדור" (בזמן שלפי האמת הוא עלול להיות כופר גמור), ואילו רב האמת – נתפס כרבה של קהילה קטנה אשר דרכו אינה מקובלת על רוב הציבור. למעשה, יש הרבה בני מלכים ובני שפחות כאלה.

בסיפור זה מלמד אותנו ר' נחמן מה עלינו לעשות, ורק נאמר שהעיקרון הכללי הוא – לפעול ולעשות. לא להתעלם. לפעול בהדרגה – כל אחד לפי כוחו ומה שה' מזמן לידי – להודיע לאחרים מיהו המלך ומיהו העבד, להעביר בהדרגה את גינוני המלכות לבן המלך, עד שישוב לגמרי אל כיסא מלכותו, ולהעמיד את בן השפחה על מקומו בין העבדים.

נסיים בהבעת ציפייה עמוקה לביאת גואל צדק,
במהרה בימינו, ברחמים גדולים, אמן!